

Grala, Hieronim

"Les personnages byzantins de l'Alexiade Analyse prosopographique et synthèse", Basile Skoulatos, Louvain 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 803-804

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Wolfgang Felix, *Byzanz und die islamische Welt im frühen 11. Jahrhundert. Geschichte der politischen Beziehungen von 1001 bis 1055*, „Byzantina Vindobonensia” Bd. XIV, Wien 1981 s. 236.

Studium Wolfganga Felixa, poświęcone zapasom Cesarstwa Bizantyńskiego ze światem islamu w latach 1001—1055 może usatysfakcjonować najbardziej wybrednych badaczy owej problematyki. Imponująca rozmachem kwerenda źródłowa objęła nie tylko źródła greckie, wśród których poczesne miejsce zajmują dzieła Jana Skylitzesa, Jana Zonarasa, Michała Glykasa, Nicefora Bryenniosa oraz „Chronografia” Michała Psellosa i „Strategikon” Kekaumenosa oraz źródła muzułmańskie różnorodnej proveniencji, jak np. dzieła Jahji ibn-Saida al-Antaki, al-Azimiego, ibn-Saddada, ibn al-Azraka, Kamal ad-Dina, ibn Majussara; al-Makriziego (Egipt) oraz An-Nuwajniego (Sycylia), ale również źródła armeńskie i gruzińskie jak np. dzieła Stefana Asochika z Taronu, Aristakesa Lastiverti, Sambata Sparapeta, Mateusza z Edessy, Sambata Dawitidsze „Historię Bagratydów” oraz opiewających historię Gruzji utworów „Kartlis cchowreba” i „Matiane Kartlisa”. Odwołał się również autor do źródeł łacińskich z terytorium Włoch, a mianowicie „Annales Baresnes”, „Gesta Roberti Wiscardi” Wilhelma z Apulii, „Historii Sycylijskiej” Gotfryda Malaterzy i dzieł Lupusa Protospatara, Jana Diakona i Amatusa z Monte Cassino. Powyższy, oczywiście pobieżny i niekompletny wykaz wykorzystanych przez autora źródeł w wystarczającym stopniu demonstrowało złożoność zadania (także pod względem filologicznym), jakiego podjął się badacz austriacki.

Problem zmagania bizantyjsko-arabskich został przezeń ukazany z równą wnikliwością na wszystkich trzech frontach, a to w Syrii i Fenicji (s. 32—123), w Armenii i Górnej Mezopotamii (s. 125—181) oraz na Sycylii i w południowych Włoszech (s. 183—216). Wyczerpujące ujęcie tematu świadczące o głębokiej znajomości literatury przedmiotu i nienagannych kwalifikacjach warsztatowych sprawia, że każdy z owych rozdziałów z łatwością mógłby funkcjonować samodzielnie, jako odrębne studium. Całość uzupełnia wartościowa mapa małoazjatyckiego obszaru rywalizacji cesarstwa z muzułmanami.

Wszystko to sprawia, że dzieło Felixa powitać należy z uznaniem, jako znakomitą kontynuację kapitalnych, acz nienajmłodszych prac Aleksandra Vasilieva, „Byzance et les Arabes” (1935) i Ernesta Honigmanna, „Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches von 363 bis 1071 nach griechischen, arabischen, syrischen und armenischen Quellen” (1935), wnoszącą przy tym do zawartych w nich ustaleń wiele cennych korektur.

H. G.

Basile Skoulatos, *Les personnages byzantins de l'Alexiade. Analyse prosopographique et synthèse* („Recueil de Travaux d'Histoire et de Philologie Université de Louvain”, 6e serie, fasc. 20), Louvain 1980, s. XXX + 371.

Praca Basile Skoulatosa stanowi kolejny przejaw widocznej we współczesnej bizantynistyce tendencji, a nawet mody na badania prosopograficzne elity imperium wschodniego. Wśród prac powstałych na jej gruncie na pierwszym miejscu wymienić należy fundamentalny „Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit”, wydawany przez Komisję Bizantynistyczną Austriackiej Akademii Nauk, a ponadto monografie poszczególnych rodów arystokracji bizantyńskiej, a m. in.: Sklerosów, Dukasów, Kantakuzenów i Rauli.

Praca Skoulatosa na ich tle wyróżnia się szczególnym charakterem, nie jest to bowiem klasyczne studium prosopograficzno-genealogiczne, ale raczej leksykon osobowy, oparty na dorobku obu tych dyscyplin, zawierający biogramy wszystkich

206 postaci bizantyńskich występujących w jednym tylko źródle — „Aleksjadzie” Anny Komneny (s. 3—302), uzupełniony o interesującą próbę syntezy subiektywnych poglądów autorki w stosunku do owych osób (s. 306—325) oraz o również syntetyczne studium przedstawionej w dziele populacji pod względem będących jej udziałem urzędów i godności (s. 326—352).

Ponieważ poszczególne artykuły biograficzne wzbogacone są o zestawienie innych źródeł o danej postaci wzmiankujących, jak również literatury monograficznej, praca winna stanowić bardzo użyteczne narzędzie dla badacza epoki Komnenów, jak również nieocenione uzupełnienie do tekstu źródłowego „Aleksjady”. Wydaje się jednak, że ambitne zamiary autora nie w pełni można uznać za uwieńczone sukcesem, bowiem wynikiem przeprowadzonej przezeń kwerendy źródłowej i bibliograficznej postawić można niemało zarzutów. Wśród niewykorzystanych pozycji znalazły się np. cenne studium Aleksandra Każdana, „Armianie w saskawie gospodstwujuuszczego klasa Wizantii” (1975) i ważna praca Petera Charanisa, „The Armenians in Byzantine Empire” (1961). Istotnych poprawek i uzupełnień wymagają również poszczególne biogramy. Odnotowany przez autora bez imienia wróżbita Seth (nr 184, s. 279—280), to protowestiarcha i magister Symeon Seth, autor przekładu arabskiego traktatu „Zwierciadło książąt”, pochodzący z Antiochii — podnoszona przez Skoulatosa informacja Anny o pochodzeniu Setha z Aleksandrii nie może być dostatecznym kontrargumentem przeciw takiej identyfikacji. Biogram Nicefora Synadenosa (nr 153, s. 248) sporządzony został bez wykorzystania podstawowego studium Christiana Hannika i Gudrun Schmalzbauer, „Die Synadenoi. Prosopographische Untersuchung zu einer byzantinischen Familie” (1976), natomiast informację Anny o anonimowym Sklerosie wypadało skonfrontować z materiałem zgromadzonym w pracy Wernera Seibta, „Die Skleroi. Eine prosopographisch-sigillographische Studie” (1976).

Powyższe uwagi nie stanowią niestety pełnego zestawu uchybień autora, w ogólnym rozrachunku jednak uznać je należy za usterki nieznacznie osłabiające niewątpliwe walory merytoryczne omawianej pracy. Żmudny wysiłek autora zaowocował pracą, która bez wątpienia zajmie poczesne miejsce wśród literatury fachowej, traktującej o dziejach Bizancjum w drugiej połowie XI i w początkowych dekadach XII wieku, stanowiąc wartościowy komentarz prosopograficzny do kapitalnego dzieła Anny Komneny.

H. G.

Ks. dr Aleksy Znosko, *Mały słownik wyrazów starocerkiewnosłowiańskich i terminologii cerkiewno-teologicznej*. Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa 1983, s. 363.

Ta wartościowa praca jest pierwszym w Polsce opracowaniem podającym wybór polskich odpowiedników terminologicznych starocerkiewnosłowiańskiego i teologicznego zasobu słownikowego. Autor dokonał selekcji haseł uwzględniając przede wszystkim słowa starocerkiewnosłowiańskie użyte w Księgach Starego i Nowego Testamentu, a także terminologię teologiczną, imiona i nazwiska osób czczonych przez Kościół oraz tych, którzy w życiu Kościoła odegrali wybitną rolę. W sumie „Słownik” zawiera prawie 5000 haseł ułożonych w starocerkiewnosłowiańskim porządku alfabetycznym. Mimo że Słownik został ułożony dla potrzeb słuchaczy szkół duchownych przyda się on wszystkim zainteresowanym tematyką Kościoła. Potrzeba takiej publikacji istniała już od dawna i wypada żywić nadzieję, że z czasem (oby jak najszybciej) ukaże się „Duży Słownik”, o czym wzmiankuje w przedmowie wydawca.